

Mathilde Bensoussan (Rennes)

Mecanoscrit del segon origen de Manuel de Pedrolo:
una nova interpretació del mite del recomençament

L'home sembla haver temut sempre la fi del món. A la mitologia hindú l'univers neix i creix a cada expiració de Brama i a cada inspiració torna al si de la divinitat, és a dir que desapareix. És l'etern recomençament.

Sense anar tant lluny com la teogonia hindú que inclou tot l'univers, la por de veure la vida anihilada sobre la terra sembla que ens hagi acompanyat sempre. La història de Noé il·lustra perfectament aquesta por i alhora l'optimisme humà per a salvar l'espècie: Tots els que es troben dins de l'arca, homes i animals, seran salvats i podran recomençar a poblar la terra. I a més a més, Déu promet que mai més no enviarà cap diluvi universal per destruir la raça humana. Amb aquesta promesa els creients de les tres religions monoteistes varen poder viure tranquils pel que fa a la destrucció del gènere humà.

A la nostra època, però, d'altres perills reals o imaginaris d'extinció total ens amenacen i el mite del recomençament torna a ésser ufanós. Al perill nuclear, ben real, s'afegeix, per a molts, la temença de la vinguda d'extraterrestres alimentada pels mitjans de comunicació. Recordem el pànic que va provocar a Nova-York l'any 1938 la broma que van gastar l'Orson Wells i els seus companys anunciant a la ràdio la invasió de la ciutat pels marcians. Quants llibres no s'han escrit, quantes pel·lícules no s'han fet sobre aquests temes: la terra després d'un conflicte nuclear o d'una invasió d'extraterrestres? Aquests darrers a part d'algunes excepcions com el cèlebre *E.T.* de Spielberg, porten sempre les pitjors intencions respecte als humans. Per exemple, en el *Mecanoscrit* de Pedrolo volen instal·lar-se en el nostre planeta després de suprimir els seus habitants.

Que es tracti de guerra nuclear o de visitants d'altres planetes: els autors, forçosament, han de presentar-nos un grup de sobrevivents per fer-nos veure com s'organitzen després de la catàstrofe. Segons el seu tarannà, la seva filosofia, els resultats seran força diferents. És interessant comparar l'obra de Pedrolo amb altres novel·les que trac-

ten del mateix tema, per fer-ne ressortir els aspectes originals. Dins de la immensa producció literària que se li ha consagrat he escollit *Ape and Essence* de Huxley, i *Malevil* de Robert Merle, perquè ambdues són reflexions sobre la naturalesa humana que arriben a la mateixa conclusió que Pedrolo: Només l'amor pot salvar la humanitat i assegurar-li un recomençament.

Ja que de sobrevivents es tracta, i encara que cap catàstrofe universal no hi intervingui, parlaré en primer lloc de *Robinson Crusoe* de Defoe i de *Lord of the Flies* de William Golding: a més de dos segles de distància dos escriptors anglesos desenvolupen el tema del recomençament a partir de l'individu perdut en una illa deserta.

Robinson Crusoe, novel·la escrita l'any 1719 per Daniel Defoe, és el paradigma de la sobrevivència: l'home sol enfrontat a la naturalesa i que intenta recrear el món perdut materialment i espiritual. Amb l'arribada de Divendres, un embrió de societat s'estableix amb la consegüent jerarquia: l'home civilitzat s'imposa a l'home de natura. És una visió optimista que reflecteix les idees del segle XVIII, idees que assoleixen llur màxima expansió al segle XIX: fe en la ciència, en un progrés ininterromput i en la missió civilitzadora de l'Occident.

A l'oposat d'aquesta novel·la que exalta la intel·ligència, la tenacitat, l'endurança humanes, l'obra de William Golding - que precisament Pedrolo ha traduït al català - ens dona una visió molt pessimista de la naturalesa humana i això des de la més tendre edat, ja que els protagonistes són uns nens anglesos, de sis a dotze anys, que a causa d'un accident d'avió es troben perduts en una illa del Pacífic, sense cap adult per imposar-hi regles de conducta. Ells mateixos hauran d'inventar-les i molt aviat veurem afrontar-se dues concepcions de l'organització social: democràcia o dictadura, amb dos capitosts, els dos nois més grans i més forts, i els seus lloctinents. En aquesta lluita entre civilització i barbàrie triomfa la segona i la majoria per gust i per por acaba acceptant una regressió cap a la salvatgeria més primitiva. El moment culminant d'aquesta és l'organització d'una càrcer per matar al capitost vençut després d'haver assassinat els seus dos lloctinents. Al final de la novel·la apareix un vaixell anglès que els salvarà a tots: davant del capità, ja no són més que un grup de nens que plora i tremola. El que plora més fort és el que havia volgut instituir una societat democràtica i plora per l'acabament de la innocència i per la descoberta de la maldat del cor humà. El que Golding vol demostrar és que l'educació, la civilització és una capa molt minsa sota la qual es troba sempre a l'aguait la bèstia primitiva decidida a obrir-se pas en quant les circumstàncies li ho permetin.

Naturalment una guerra nuclear o una destrucció massiva per «gent» vinguda de fora són circumstàncies òptimes perquè es manifestin els més baixos instints. Un dels primers en haver imaginat les conseqüències d'una guerra nuclear sobre la raça humana ha estat Aldous Huxley. Amb la seva cèlebre novel·la *Brave New World*, publicada l'any 1932, ja havia demostrat la seva preocupació pel pervindre de la humanitat i pel perill que pot representar una tecnologia avançada. En el nou món imaginat per ell, on la cronologia «després de Crist» ha estat substituïda per la cronologia «després de Ford», els homes són programats genèticament, és a dir que la individualitat desapareix. Aquest món és tanmateix un paradís si el comparem amb el d'*Ape and Essence*, novel·la publicada l'any 1949. Ja des del començament sabem que es tracta d'una ficció, de l'argument d'una pel·lícula que un guionista de Hollywood i un amic seu llegeixen; però aquesta novel·la ens esgarrifa perquè ens diem que després d'un conflicte nuclear la vida dels sobrevivents bé podria ésser així com Huxley ho descriu.

L'any 1972 l'escriptor francès Robert Merle va publicar la novel·la *Malevil* basada en el mateix tema: la sobrevivència d'un grup humà, els efectes desastrosos de la radioactivitat sobre el patrimoni genètic humà, efectes que es perllonguen durant generacions. Merle imagina que les destruccions han estat fetes per bombes «netes» de liti, que ho abrusen tot, però que no produeixen cap contaminació.

Pedrolo també imagina una destrucció «neta», amb uns platets voladors que envien a la terra unes vibracions microestructurals que produeixen un col·lapse cardíac mortal, sense cap mena de contaminació. Gràcies a aquesta circumstància, les dues novel·les comencen al moment mateix del cataclisme, mentre que en la d'Huxley l'acció es situa molt després, a l'any 2108, i els humans són ja la tercera generació de sobrevivents de la tercera guerra mundial.

Robinson ha de lluitar només contra si mateix per imposar-se un treball i unes regles de vida que, al veure's totalment sol, el salvin de la follia. Per això s'aferra a tot el que constituïa la seva personalitat i la seva manera de viure abans del naufragi. Tot i estant sol, Robinson no deixa de pertànyer a la societat anglesa del seu temps. La vinguda de Divendres li permet una tasca d'educador que, espiritualment, li serà tant o més profitosa que al seu deixeble.

A l'oposat, els nens de *Lord of the Flies*, potser perquè l'empremta social no era encara prou forta en ells, retornen gairebé tots a l'estat més primitiu de l'espècie: imitant als salvatges que han vist a les pel·lícules, declaren ésser una tribu, s'inventen danses i crits guerrers, es pinten la cara i el cos, es fabriquen venables per caçar

els porcs salvatges, fan ofrenes a un monstre fictici de l'illa, el Senyor de les Mosques - és el títol de la novel·la -, per conciliar-s'hi.

En la novel·la de Pedrolo els protagonistes són, com en la de Defoe, una parella, però de sexe diferent: Alba, que té quatorze anys i Dídac que en té nou. Ella, essent la més gran, serà l'educadora del nen i li comunicarà tot el que ella sap. Tota la superioritat de l'Alba vé del seu saber: el nen l'accepta i s'hi sotmet com un petit Diven-dres.

Les relacions socials dels sobrevivents d'*Ape and Essence* i de *Malevil* seran més complexes, ja que es tracta de grups amb gent de tota edat: uns milers de sobrevivents en el que fou la ciutat de Los Angeles, un centenar a *Malevil*. Huxley imagina com a règim polític una dictadura teocràtica, si és permès dir-ho així, car el Déu adorat és el dimoni, anomenat també Belial o Senyor de les Mosques. (Es que Golding ha tret el seu títol d'aquesta novel·la?) La religió imposada és exactament el contrari del cristianisme: Belial odia la raça humana i es complau en els seus sofriments. El catecisme ensenyat als infants diu: «Belial ens ha pervertit i corromput totalment. I a causa d'aquesta perversió Belial ens condemna justament». Per què en tals condicions els homes adoren Belial? En el fons per un sentiment de culpabilitat, perquè saben que la humanitat ha col·laborat amb Belial inventant armes cada cop més sofisticades, fent guerres cada cap més mortíferes fins al cataclisme final, que ha fet triomfar Belial sobre l'antic Déu. I també per un instint de conservació que perdura: adorant l'Enemic del gènere humà esperen obtenir malgrat tot una pròrroga abans de la condemna irrevocable.

A *Malevil*, en el poble de La Roque, també s'institueix una dictadura teocràtica després de la catàstrofe. Un capellà, vingut de no se sap on, s'hi instal·la. La gent, que s'havia quedat sense rector, al principi està contenta de poder oir missa, però molt aviat el capellà, que ha anat a viure al castell de l'indret, es fa l'amo del poble. Amb el pretext de posar en seguretat els queviures, els animals sobrevivents i les armes que es troben al poble, s'ho fa lliurar tot. Ajudat per l'antic administrador, ell mateix distribueix les racions diàries, les disminueix i gairebé mata de gana els que s'atreveixen a protestar. De dalt de la trona pronuncia sermons apocalíptics, dient a la gent que el cataclisme ha estat un càstig de Déu per llurs pecats. Amb l'esquer de les racions arriba a tenir alguns partidaris i instal·la un sistema de delacions i de càstigs pels oposants. La gent està terroritzada i acaben per tenir por els uns dels altres.

Una de les originalitats de la novel·la de Pedrolo respecte a les quatre altres és l'absència de tota inquietud religiosa. L'Alba no és

creient, la seva família no anava a missa, i quan Dídac li pregunta: «Tu creus que ha estat un càstig de Déu tot això?» la noia contesta: «No pot ésser que tu i jo siguem els únics justos», i en efecte, en termes de càstig o de premi resulta inconcebible que s'hagin salvat ells i no altres nens i nenes del poble. Mai més no tornaran a parlar ni a pensar en Déu.

L'element femení, absent de *Robinson* i de *Lord of the Flies*, ja que tracten de la sobrevivència d'individus aïllats d'un món que no ha canviat, serà en canvi molt important en les novel·les que tenen com a tema el recomençament de la societat humana en un món destruït. A *Ape and Essence* hi ha un canvi total dels antics valors: excepte els clergues tothom és analfabet, els llibres de les biblioteques de *Los Angeles* serveixen de combustible, es desconeixen totalment l'art i la ciència, l'amor entre homes i dones ha estat substituït d'orgies sexuals en honor de Belial durant quinze dies cada any. Fora d'aquest període de zel animal tota relació amorosa entre homes i dones és rigorosament castigada. Ja des de molt petits s'ensenya als mascles el menyspreu de les femelles; les dones són els éssers inferiors per excel·lència, se les anomena vasos de l'esperit d'impietat, causes de tota diformitat, enemigues de la raça...

A *Malevil* hi ha de fet dues comunitats, la del poble de La Roque i la del castell de Malevil, una fortalesa del segle XIII que dona el títol a la novel·la. Són dos móns totalment diferents. En el primer impera el capellà fanàtic. Quan una banda de perdularis manats per un capità arriba al poble, el capellà fa aliança amb ells, malgrat que han violat les dones i han matat els homes que volien defensar-les. Al castell, en canvi, on s'apleguen dues dones velles, tres dones joves, una adolescent de 14 anys i nou homes, s'instaura un sistema democràtic gràcies a l'amo, Emmanuel - inútil de subratllar el simbolisme del seu nom - que s'imposa per les seves qualitats morals. No hi ha lluita pel poder, ja que tots reconeixen les seves qualitats i que tota decisió és discutida per tots els membres de la comunitat, homes i dones. Aquestes comprenen que amb tres dones joves per nou homes no es poden aplicar els antics esquemes de la monogamia: elles els estimen a tots i tots les estimen i les respecten: els fills que neixaran seran fills de la comunitat i no de tal pare particular. L'antiga gelosia sexual desapareix. L'obra de Merle, escrita l'any 1972, es fa ressó de la vida comunitària que els hippies de l'època volien practicar. Com l'Alba del *Mecanoscrit*, Emmanuel vol salvar la raça humana, encara que de vegades, al veure la baixesa i bestiesa de la gent de La Roque, es pregunta, si val la pena de fer tants esforços per perpetuar aquesta «dolenta i petita espècie», però hi persevera

perquè els seus mateixos companys, homes i dones, li provenen que l'home també pot ésser bó, generós, abnegat i valent.

L'Alba no posa mai en dubte aquesta, diem-ne, missió. Quan Dídac li pregunta: «Si un dia ens morim, ja no quedarà ningú?», ella li respon: «Quan siguis més gran tindrem fills». I no vol salvar sols la raça sinó també el saber humà: «Si no queda ningú més, hem de salvar moltes coses perquè no es perdi l'esforç de tants homes». Durant els quatre anys que dura la novel·la, ella i en Dídac posen en obra aquest programa amb una tenacitat extraordinària: Salven milers de llibres de les biblioteques de Barcelona, estudien, fan l'amor quan Dídac té dotze anys i ella disset, descobrint meravellats l'amor total. Tenen un fill i pensen que joves com han començat en podran tenir una vintena, tot i sabent que caldrà molts milers d'anys per repoblar la terra, a condició que els misterioses visitants no tornin mai més.

En el llibre de Huxley també hi ha una esclatxa d'esperança: una parella aconsegeix escapar del món de Belial. Ell formava part d'una expedició científica vinguda de Nova Zelanda, on els efectes dels raigs gamma no s'han fet sentir i on la vida continuava com abans. Fet presoner, s'enamora d'una noia del país que encara és capaç d'estimar. La parella d'enamorats fuig cap al nord perquè han sentit dir que allí hi ha una comunitat que ha conservat els antics costums en les relacions entre homes i dones. Són uns nous Adam i Eva que deixen no el Paradís sinó l'Infern.

En aquestes novel·les veiem quan fàcil seria, després d'un cataclisme, una regressió cap a la bestialitat (l'Alba i en Dídac, per exemple, troben tres homes en una platja que tot el que volen és matar el noi i apoderar-se de l'Alba), la desaparició de tots els valors humanistes, la institució de dictadures, la violència i la por regnant per arreu. Únicament l'amor podrà salvar-nos de l'anihilació total.

A la novel·la de Pedroló a més a més trobem invertit el mite d'Adam i Eva: aquí Eva neix abans d'Adam, l'arbre de la ciència és ella mateixa, en comptes de perdre Adam, ella el salva, etc. Dídac és negre, en realitat és mestís, i per això els altres nens el rebutjaven. En el nou món imaginat per Pedroló no hi haurà racisme. Com diu l'Alba: «Som el darrer blanc i el darrer negre, Dídac. Després de nosaltres la gent ja no hi pensarà més en el color de la pell». De la mateixa manera desapareixeran les religions que separen els homes. En una mena d'epíleg datat «Tercer Temps 7138» (l'Alba havia establert aquesta nova cronologia que començava el primer dia després de la catàstrofe) aprenem que aquesta humanitat recomençada ha assolit un alt grau de civilització i que l'Alba - encara un nom simbòlic - sembla haver estat la mare d'aquesta nova humanitat. En lloc d'un Sal-

vador tenim aquí, cosa força original, una Salvadora. El *Mecanoscrit* em sembla ésser una magnífica il·lustració de les paraules del poeta francès Louis Aragon: «La femme est l'avenir de l'homme».

Bibliografia

- Daniel Defoe: *The Life and Strange Surprizing Adventures of Robinson Crusoe, of York, Mariner*, London 1719-20.
- William Golding: *Lord of the Flies*, Londres 1954; *Senyor de les mosques*, trad. Manuel de Pedroló, Barcelona: Edicions 62, 1966 i 1983.
- Aldous Huxley: *Brave New World*, Londres: Chatto and Windus, 1932.
- Aldous Huxley: *Ape and Essence*, Londres: Chatto and Windus, 1949.
- Robert Merle: *Malevil*, Paris: Gallimard, 1972.
- Manuel de Pedroló: *Mecanoscrit del segon origen*, Barcelona: Edicions 62, 1974, 28* (!) edició 1987.